

6102 SAYILI TÜRK TİCARET KANUNU HÜKÜMLERİNE GÖRE CARİ HESAP SÖZLEŞMESİNİN KURULUŞU, İŞLEYİŞİ ve HESABA KAYDEDİLMESİ MÜMKÜN OLAN ALACAKLARIN TESPİTİ

Seda Şehriban GÜNGÖR¹

Öz

Türk Hukukunda cari hesap, iki kişinin herhangi bir hukuki ilişki ya da sebepten doğan alacaklarını ayrı ayrı ve teker teker istemekten karşılıklı olarak vazgeçip bunları kalem kalem alacak ve borç şekline çevirerek hesabın kesilmesinden sonra çıkacak artan tutarı isteyebileceklerine ilişkin yaptıkları özel bir sözleşme türü olarak düzenlenmiştir. Cari hesap sözleşmesi, ticari hayatta işlem fazlalığını ve vakit kaybını önlediği için özellikle tacirler arasında sıklıkla kullanılan bir muhasebe işlemidir. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununda yer alan cari hesaba ilişkin hükümler, sözleşmenin hukuki açıdan çerçevesini oluşturmaktadır. Bu çerçeve dahilinde, ilgili hükümler incelendiğinde, cari hesap sözleşmesinin hangi şartlarda geçerli olarak kurulacağı, işleyişinin nasıl gerçekleştiği ve hangi hallerde sona ereceğine ilişkin kurallar ile özellikle hesaba kaydedilecek alacakların tespiti açısından uyulması gereken kıstasların neler olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada, cari hesap sözleşmesinin kuruluşu ve işleyişine ilişkin esaslar, cari hesaba hangi alacakların kaydedilebileceği tespit edilerek inceleme konusu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cari Hesap, Cari Hesaba Alacakların Kaydedilmesi, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

JEL Kodları: K22, K29, M40.

ESTABLISHMENT AND OPERATION OF THE CURRENT ACCOUNT AGREEMENT ACCORDING TO THE PROVISIONS OF THE TURKISH COMMERCIAL CODE NO. 6102 AND DETERMINATION OF RECEIVABLES THAT CAN BE RECORDED IN THE ACCOUNT

Abstract

In Turkish Law, a current account is regulated as a special type of contract made by two persons, who mutually waive their receivables arising from any legal relationship or reason, and convert them into itemized receivables and debts, and request the remaining amount after the account is closed. A current account contract is an accounting transaction frequently used especially among merchants, as it prevents excessive transactions and loss of time in commercial life. The provisions regarding the current account in the Turkish Commercial Code No. 6102 constitute the legal framework of the contract. Within this framework, when the relevant provisions are examined, the rules regarding the conditions under which the current account contract will be validly established, how it operates and in which cases it will terminate, and especially the criteria to be followed in terms of determining the receivables

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, sedagunor@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7664-641X

Makalenin Türü (Article Type): Araştırma Makalesi (Research Article)

Makale Geliş Tarihi (Received Date): 17.02.2025

Makale Kabul Tarihi (Accepted Date): 09.04.2025

DOI: 10.56337/sbm.1641656

Atıf (Cite): Güngör, S. S. (2025). 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Cari Hesap Sözleşmesinin Kuruluşu, İşleyişi ve Hesaba Kaydedilmesi Mümkün Olan Alacakların Tespiti, *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2025(1), 23-35.

to be recorded in the account, become apparent. In this study, the principles regarding the establishment and operation of the current account agreement were examined by determining which receivables can be recorded in the current account.

Keywords: Current Account, Recording of Receivables in Current Account, Turkish Commercial Code No. 6102

JEL Codes: K22, K29, M40

1. Giriş

Hukuk sistemimizde alacak ve borç ilişkisi doğuran her hukuki işlem müstakil olup, olağan işleyişe göre hukuki işlemlerden doğan alacak ve borçlar vadeleri geldiğinde tediye ve tahsil edilerek borç ilişkileri sona erdirilir (Domaniç, 1988, s. 297). Birbirleriyle sıkça alacak ve borç doğuran hukuki işlemler yapan aynı kişilerin, yaptıkları her hukuki işlemi sonuçlandırmak amacıyla tek tek ve ayrı ayrı ödeme ve tahsil yapmaları özellikle tacir sıfatı taşıyanlar açısından vakit kaybına ve külfet oluşturabilecek işlem fazlalığına yol açmaktadır. Bu olumsuzlukları önlemek amacıyla karşılıklı alacak ve borçların ayrı ayrı ödenmesi yerine “cari hesap” olarak adlandırılan alacak ve borçların karşılıklı olarak bir hesapta toplanarak takas edildiği yeni bir hesaba geçirilmesi sistemi, Cumhuriyetin ilanından sonra ticaret hukuku alanında yapılan modern düzenlemelerle uygulanmaya başlanmıştır (Domaniç, 1988, s. 297). Bir ödeme ve kredi aracı olarak kullanılan cari hesap yönteminde, alım-satım, hizmet ya da diğer işler sebebiyle birbirine sürekli karşılıklı olarak ödemeler yapması gereken iki kişi, aralarında bir sözleşme yaparak borçlarını cari hesap yöntemi ile ifa etmeyi taahhüt ederek alacaklarını ayrı ayrı istemekten vazgeçmiş olurlar (Arslanlı, 1960, s. 238).

Cari hesap işlemi, ilk olarak ticaretin gelişmiş olduğu İtalyan şehirlerinde, Orta Çağın sonlarında, 12. yüzyılda birbirleriyle devamlı iş yapan tacirlerin şehirlerarası ticarete nakdî ödeme sonucu ortaya çıkan hırsızlık, gasp gibi güvenlik rizikoları sebebiyle uğrayabilecekleri kayıpları önlemek amacıyla kullanılmıştır (İmregün, 2005, s. 107). Cari hesap, tacirler arasında sıklıkla uygulanması sebebiyle ticari âdet niteliği kazanmış olmasına rağmen, cari hesaba ilişkin ilk yasal düzenlemeler ancak 18. yüzyılın sonlarına doğru yapılmıştır (İmregün, 2005, s. 107).

Türk Hukukunda cari hesap, ilk defa İtalyan ve Arjantin Kanunları mehzaz alınarak 865 sayılı 1926 tarihli (mülga) Ticaret Kanununda (Kabul Tarihi: 29.05.1926, RG 28.06.1926/406,413,584,5103) düzenleme altına alınmıştır (m. 782-796). 6762 Sayılı eski Türk Ticaret Kanunu (ETTK) (Kabul Tarihi: 29.06.1956, RG 09.07.1956/9353), cari hesabı, 87-99. maddeler arasında düzenlemiştir. Bu düzenlemelerin önceki düzenlemelerden en önemli farkı, sözleşmenin yazılı şekilde yapılması zorunluluğunun getirilmesi ve hesaba bileşik faiz uygulanabileceğine ilişkin eklemeler yapılmış olmasıdır (Durgut, 2012, s. 6). 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununda (TTK) (Kabul Tarihi: 13.01.2011, RG 14.02.2011/27846) cari hesap birinci kitabın altıncı kısmında, 89-101. maddeler arasında, ETTK’da yer alan hükümlerde bir değişiklik yapılmaksızın, önceki hükümlerin aktarılması suretiyle düzenlenmiştir (Ülgen vd., 2019, s. 685).

Türk Borçlar Kanununda (TBK) (Kabul Tarihi: 11.01.2011, RG 04.02.2011/27836) cari hesap sözleşmesinin kuruluş ve işleyişine ilişkin ayrı bir düzenleme bulunmamaktadır. TBK’da yer alan hükümler TTK’daki hükümleri tamamlayıcı nitelik taşımaktadırlar (m. 134, 143/2) (Durgut, 2012, s. 8). Cari hesap sözleşmesine ilişkin TTK ve TBK’da yer alan hükümlerin çoğu emredici nitelik taşımamaktadır (Aşlar Üçyıldız, 2015, s. 4) dolayısıyla taraflar cari hesap sözleşmesini yaparken sözleşmeyi şekillendirmek açısından geniş bir hareket alanına sahiptirler. Mukayeseli hukukta, cari hesap sözleşmesi farklı düzenlemelere sahiptir. Alman ve Avusturya Ticaret Kanunlarında cari hesap sözleşmesi bütün halinde, ayrı olarak düzenlenmiş olup İsviçre ve Fransız Hukuklarında cari hesaba ilişkin ayrı bir düzenleme yapılmamıştır; Anglo- Sakson hukuk sistemine dahil ülkelerin çoğunluğunda ise cari hesap bir bankacılık uygulaması olarak hüküm altına alınmıştır (Durgut, 2012, s. 8 vd.).

Cari hesap sözleşmesi TTK’nın 89. maddesinin birinci fıkrasında şu şekilde tanımlanmıştır: “İki kişinin herhangi bir hukuki sebep veya ilişkiden doğan alacaklarını teker teker ve ayrı ayrı istemekten karşılıklı olarak vazgeçip bunları kalem kalem alacak ve borç şekline çevirerek hesabın kesilmesinden sonra çıkacak artan tutarı isteyebileceklerine ilişkin sözleşme cari hesap sözleşmesidir.” Görüldüğü üzere maddede yer alan tanım sözleşmenin tüm esaslı unsurlarını ortaya koyar nitelikte bir tanımdır.

Tanımdan hareketle cari hesap sözleşmesinin mevcut ya da ileride doğabilecek borçların ifası safhasını ilgilendiren toplu bir takas işlemi olduğu söylenebilir (Karayalçın, 1968, s. 574). Cari hesap, muhasebe açısından bir hesaplama usulü olup hukuki açısından içinde karz, vedia ve hatta kefalet sözleşmelerinin unsurlarını içinde bulunduran karma bir sözleşmedir (Erem, 1980, s. 115). Cari hesap sözleşmesine taraf olacak kişilerin tacir olması şart koşulmamıştır (TTK m. 89/1) ancak taraflar tacir olmasalar bile TTK'da düzenlendiği için cari hesap sözleşmesi ticari iş niteliği (TTK m. 3) taşımaktadır (Bahtiyar, 2018, s. 251).

Cari hesap, ticari hayatta münferit nakdi ödemelerin yapılmasını engellediği ve kolaylık sağladığı için bir ödeme aracı olmasının yanı sıra cari hesap ilişkisi içerisindeki kişilerin alacaklarının diğer tarafın borçlarıyla güvence altına alınması sebebiyle cari hesabın aynı zamanda güvence sağlama fonksiyonu da bulunmaktadır (Arkan, 2022, s. 399; Kayar, 2013, s. 335). Özel bir takas yöntemi olan cari hesabın taraflarının, anlaşma uyarınca alacaklarını isteyebilmek için sözleşme sona erene kadar beklemek zorunda olduklarında, geçen sürede tarafların birbirlerine kredi kullandırdıkları ve bu sebeple cari hesabın, uygulamada kredi fonksiyonunun da olduğunu söylemek mümkündür (Ülgen vd., 2019, s. 686).

Cari hesap sözleşmesi en fazla bankacılık sektöründe uygulanmaktadır. Bankacılık işlemlerinin yapılmasında çabukluk ve kolaylık sağladığı için bankaların yaptığı kredi ve mevduat sözleşmelerinde cari hesap kaydı bulunmakla birlikte esasen söz konusu işlemler cari hesap kavramı içerisinde değerlendirilmemekte olup doktrin ve yargı kararlarında bu tür sözleşmelerin cari hesap sayılıp sayılmayacağı ile ilgili tartışma mevcuttur (Ayrıntılı bilgi ve tartışmalar için bkz. Durgut, 2012, ss. 63-82). TTK'da yer alan düzenlemelerin, bankaların kişiler ile yaptıkları cari hesap sözleşmelerine uygulanmaktan daha çok iki şahıs arasındaki cari hesap sözleşmesine uygulanmak üzere getirildiği ve bu sebeple TTK'da yer alan hükümlerin bankacılık uygulamasına aykırı düştüğü görülmektedir (Murat, 2008).

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, HGK E. 1977/11-213, K. 1978/856, 20.10.1978 tarihli kararında, cari hesap sözleşmesinin varlığından söz edebilmek için tarafların karşılıklı olarak alacaklı ve borçlu olmaları gerektiğini içtihat etmiştir. Bu kararın ilgili bölümü şu şekildedir:

“... Taraflar arasındaki ‘Hesabı cari şeklinde ikraz mukavelesnamesi’ adı verilen sözleşme uyarınca yapılagelen işlemler sonucu müşteri hiçbir zaman alacaklı durumuna geçmemiş, daima borçlu durumda kalmış, banka ise sürekli olarak alacaklı niteliğini korumuştur. Görülüyor ki olayda hesabi carinin ayırıcı niteliği olan karşılıklı alacaklı ve borçlu olma durumu hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. O halde ortada gerçekte hesabı cari değil karz akdinin varlığı söz konusudur. ...” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, 2025).

Doktrinde, bankaların müşterilerine kredi hesabı açtıkları, müşterinin de bu krediyi zaman zaman kullandığı, “borçlu cari hesabı” olarak ifade edilen sözleşmelerin TTK'nın 89 ve devamı maddelerinde düzenlenen cari hesap sözleşmesi hükümlerine tabi olacağı ancak bankalar nezdinde açılan alacaklı cari hesaplarının adına rağmen işlemleri itibarıyla hukuki olarak cari hesap niteliği taşımadıkları ifade edilmiştir (Bozer & Göle, 2017, ss. 355-356).

Ticari hayatta kişiler arasındaki borç doğuran işlemlerde ödemeler açısından kolaylık sağlamak amacıyla uygulanan bir muhasebe işlemi olarak ortaya çıkan ve zaman içinde ticaret hukuku kapsamında düzenlemeler yapılarak günümüzdeki şeklini alan cari hesabın işleyişine ilişkin uygulanacak hesap işlemlerinin çerçevesini TTK hükümleri çizmektedir. Çalışmamızda ilk olarak cari hesap sözleşmesinin kuruluşu ve işleyişi ele alınmış olup takip eden bölümde cari hesaba kaydı mümkün olan ve olmayan alacakların nasıl tespit edileceği ve hesaba kaydı mümkün olmayan bir alacağın hesaba geçirilmesi durumunda ortaya çıkan hukuki sonuçlar, Yargıtayın konuya ilişkin kararları ışığında açıklanmıştır.

2. Cari Hesap Sözleşmesinin Kuruluşu ve İşleyişi

Cari hesap sözleşmesinin kurulabilmesi için en az iki kişinin para, hizmet ya da mal değiş tokuşundan kaynaklanan işlemlerden dolayı aralarında alacak ve borç doğması ve bu kişilerin sözleşme süresi boyunca tahsili mümkün alacaklara ilişkin talep haklarından vazgeçmeleri hususunda anlaşmaları gerekmektedir (Poroy & Yasaman, 2022, s. 343). Cari hesap sözleşmesi, genellikle taraflar arasında alacak ve borç doğuran satım, kira, acentelik gibi sözleşmelerle birlikte, sözleşme metnine cari hesap

kaydı koyulmak suretiyle yapılır (Arkan, 2022, s. 400). Cari hesap sözleşmesi, konusunu oluşturan sözleşmelerden bağımsız olduğu için ileride doğacak bir borç ilişkisinin ödeme şeklini önceden belirlemek amacıyla da yapılması mümkündür (Ülgen vd., 2019, s. 691). Bununla birlikte temel sözleşmenin hiç olmaması, batıl olması veya iptal edilmesi, cari hesap sözleşmesinin hükümsüz kalması sonucunu doğuracaktır (Sumer, 2015, s. 114).

Cari hesap sözleşmesi karşılıklı iki tarafa borç yükleyen kendine has özellikler taşıyan bir sözleşmedir. Sözleşmenin tarafları gerçek ya da tüzel kişi olabilir. Cari hesap sözleşmesinin geçerli olarak yapılabilmesi için gerçek kişilerde tam fiil ehliyeti bulunması şarttır (Kayar, 2013, s. 336). Tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla fiil ehliyeti kazanırlar (Oğuzman vd., 2022, s. 320 vd.) dolayısıyla bir tüzel kişi, zorunlu organları tarafından yapılacak işlemle cari hesap sözleşmesine taraf olabilir. İki kişi arasında farklı nitelikte birden fazla cari hesap sözleşmesi yapılması da mümkündür, bu durumda her cari hesap sözleşmesi birbirinden müstakil olarak işlem görecektir (Karayalçın, 1968, s. 578). Sözleşmenin taraflarının tacir olması şartı aranmamıştır (TTK m. 89/1), ticari işletmesi olmayan gerçek kişilerin de cari hesap sözleşmesine taraf olmaları mümkündür. TTK'nın 89. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan *"Bu sözleşme yazılı yapılmadıkça geçerli olmaz."* düzenlemesi ile cari hesap sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması zorunlu kılınmıştır². Kanunda öngörülen yazılı şekil geçerlilik şeklidir, dolayısıyla yazılı şekle uyulmadan yapılan sözleşmelerin geçerlilik kazanması mümkün değildir (Kayar, 2013, s. 336).

Yargıtay, HGK E. 2017/19-1634, K. 2018/633, 28.3.2018 tarihli kararında, cari hesap sözleşmesinin ancak yazılı yapılmak kaydıyla geçerli olacağı ve muhasebe uygulamasında sıklıkla kullanılan "açık hesap" ile "cari hesabın" farklı nitelikte olduğu hususlarını özetle şu şekilde ifade etmiştir:

"... Dava faturaya bağlanmış alacağın tahsili için girişilen icra takibine vaki itirazın iptali istemine ilişkindir. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununun 89. maddesine göre iki kişinin herhangi bir hukuki sebep veya ilişkiden doğan alacaklarını teker teker ve ayrı ayrı istemekten karşılıklı olarak vazgeçip bunları kalem kalem alacak ve borç şekline çevirerek hesabın kesilmesinden sonra çıkacak artan tutarı isteyebileceklerine dair sözleşme cari hesap sözleşmesi olarak tanımlanmıştır. Aynı maddede cari hesap sözleşmelerinin yazılı yapılmadıkça geçerli olmayacağı belirtilmiştir. Buna göre, taraflar arasında yazılı bir cari hesap sözleşmesi bulunmadıkça TTK'nın cari hesaba dair hükümleri uygulanamayacaktır. Açık hesap ilişkisi ise önceki borçlar tahsil edilmemesine rağmen taraflar arasındaki ticari ilişkinin devam etmesi durumudur. Açık hesap ilişkisinde taraflar tek taraflı ya da karşılıklı olarak alacaklarını hesaba kaydedip belirli hesap dönemlerine bağlı kalmaksızın hesaplaşma yaptıklarından, bu ilişkiye TTK'daki cari hesaba dair hükümleri uygulanamaz. ..." (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, 2025).

Cari hesap sözleşmesinin zorunlu içeriğinin ne olması gerektiği TTK'da düzenlenmemiştir. Cari hesap sözleşmesinin tarafların ad ve soyadı veya ticaret unvanını, tarafların aralarındaki ilişkilerden doğan borç ve alacaklarını karşılıklı olarak istemekten vazgeçip cari hesaba geçirileceğine ilişkin anlaşma kaydını içermesi zorunlu olup bu kayıtlara ek olarak sözleşme süresinin, hesap dönemlerine ilişkin kaydın, tarafların adreslerinin, cari hesap kalemlerine uygulanacak faiz türü ve miktarına ilişkin kayıtların da yazılması mümkündür (TTK m. 95, 96; cari hesapta faize ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Kayar, 2000). Cari hesapta bileşik faiz (anatosizm) işletilmesine ilişkin anlaşma yapılabilir, ancak bu tür anlaşmalar sözleşmenin her iki tarafının da tacir olması şartıyla geçerli olacaktır (TTK m. 8/2-c.2)³ (Madde gerekçesi için bkz. Doğrusöz vd., 2011, ss. 102-104). Sözleşmenin yükümlülük altına giren her

² TBK'nın 14. maddesinde yer alan *"Yazılı şekilde yapılması öngörülen sözleşmelerde borç altına girenlerin imzalarının bulunması zorunludur. Kanunda aksi öngörülmedikçe, imzalı bir mektup, asılları borç altına girenlerce imzalanmış telgraf, teyit edilmiş olmaları kaydıyla faks veya buna benzer iletişim araçları ya da güvenli elektronik imza ile gönderilip saklanabilen metinler de yazılı şekil yerine geçer."* şeklindeki düzenleme uyarınca cari hesap sözleşmesinin elektronik imza kullanılarak yapılması mümkündür.

³ TTK'nın bileşik faize ilişkin 8. maddesinin 1. ve 2. fıkraları şu şekilde kaleme alınmıştır: *"(1) Ticari işlerde faiz oranı serbestçe belirlenir. (2) Üç aydan aşağı olmamak üzere, faizin anaparaya eklenerek birlikte tekrar faiz yürütülmesi şartı, yalnız cari hesaplarla her iki taraf bakımından da ticari iş niteliğinde olan ödünç sözleşmelerinde geçerlidir. Şu şartla ki, bu fıkra, sözleşenleri tacir olmayanlara uygulanmaz."*

iki tarafça imzalanması gerekir, sadece bir tarafın imzasını taşıyan cari hesap sözleşmesi hüküm doğurmayacaktır (Ülgen vd., 2019, s. 691).

Cari hesap sözleşmesi içinde, sözleşmenin farklı zamanlarında devreye giren, alacakların hesaba geçirilmesi, takası ve bakiyenin kabulü olmak üzere üç anlaşmayı barındırır (Arkan, 2022, s. 404). Cari hesap sözleşmesi yapıldıktan sonra hesabın işletilmesinde iki tür süre uygulanır. İlk süre, cari hesap sözleşmesi yapılırken tarafların aralarında cari hesap uygulamasını ne kadar devam ettirmek istediklerine ilişkin olarak belirledikleri hesap sözleşmesinin süresidir. Sözleşmenin hesap süresi için belirli bir zaman dilimi öngörülebileceği gibi sözleşme belirsiz süreli de yapılabilir. Sözleşmenin belirsiz süre için yapılması durumunda taraflardan birinin fesih ihbarında bulunması cari hesabı sona erdirir (TTK m. 98/1-b).

Cari hesap sözleşmesinde uygulanan ikinci tür süre hesap devresi süresidir. Cari hesap sözleşmesinin süresi içerisinde genellikle birden fazla hesap devresi bulunur. Hesap devresinin süresi hakkında sözleşmede hüküm bulunmuyorsa veya ticari teamül yoksa, her takvim yılının son günü taraflarca hesabın kapatılması günü olarak kabul edilmiş sayılır (TTK m. 94/2). Cari hesapta hesap devresi içinde hesaba kaydı gerçekleşen alacakların münferiden ödenmesi istenemez, temerrüt gerçekleşmez, zamanaşımı süreleri işlemez, cari hesap dışında kalan bir alacakla takas edilmeleri istenemez ve aynı zamanda hesaba kaydedilen alacak ile borç kalemleri bir bütün oluşturduğu için alacakların devredilmeleri, rehnedilmeleri ya da haczedilmeleri de mümkün değildir (Bozer & Göle, 2017, ss. 359, 361). Alacakların, cari hesaba sadece kaydedilmiş olması, borcun yenilenmesi sonucunu doğurmaz (TBK m. 134/1). Cari hesaba alacak veya borç kaydedilmesi aksi yönde anlaşma olmadıkça, tarafların, alacağı veya borcu doğuran sözleşme veya işleme ilişkin dava ve savunma haklarının düşmesi sonucuna yol açmayacak olup, sözleşme veya işlemin iptal edilmesi halinde bunlardan kaynaklanan kayıtların hesaptan çıkarılması söz konusu olacaktır (TTK m. 90/1-a).

Hesap devresi sonunda, sözleşme veya ticari teamül uyarınca, devre hesabı kapatılır ve alacak ile borç kalemleri arasındaki fark belirlenir (TTK m. 94/1). Cari hesap sözleşmesinde taraflar, hesaba kaydedilen alacakların hesap devresi sona erdiğinde herhangi bir beyanda bulunmaksızın kendiliğinden (TBK m. 143/1)⁴ ve toplu olarak takası hususunda anlaştıkları için, devre bitiminde tarafların karşılıklı olan alacakları, daha az olan alacak tutarı kadar sona ermektedir (Arkan, 2022, s. 405). Bu aşamada takas, bakiyenin oluşmasına hizmet eden, tasarrufi nitelikte bir işlemdir (Keskin, 2019, s. 80). Doktrinde takasın hangi anda gerçekleştiğine ilişkin fikir birliği bulunmamakla birlikte TTK'da yer alan düzenlemelerden hareketle takasın hesap devresi sona erdiğinde, alacak ve borçlar arasındaki farkın tespiti ile gerçekleştiğini söylemek mümkündür (Arkan, 2022, s. 405). Devre sona erip takas gerçekleşikten sonra saptanan artan tutarı gösteren cetveli alan taraf, aldığı tarihten itibaren bir ay içinde, noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza içeren bir yazıyla itirazda bulunmak zorundadır aksi takdirde ortaya çıkan bakiye kabul edilmiş olur (TTK m. 94/2).

Hesap devresi kapatılıp ortaya çıkan ve ara bakiye olarak adlandırılan bakiyenin taraflarca kabulünden sonra borç yenilenmiş olur (Bozer & Göle, 2017, s. 361) (TBK m. 134/2). Aksi sözleşmede kararlaştırılmış olmadıkça hesaba kaydedilen kalemlerden birinin güvencesi varsa hesap kesilip sonucun kabul edilmiş olması, güvenceyi sona erdirmeyecektir (TBK m. 134/3). Hesap devreleri sonunda, hesaba kaydedilen alacakların birbirleri ile takası sonucu ortaya çıkan bakiyenin kabulü veya kanunen kabul edilmiş sayılması sonucu oluşan hesap devresi bakiyesi, yeni hesap devresine ait ilk kalem olarak hesaba geçirilir (TTK m. 90/1-d). Böylece yapılan takas sonucu gereksiz ifa işlemleri bertaraf edilmiş ve tarafların alacaklarını tahsil edememe tehlikesi de ortadan kalkmış olmaktadır (Öz, 2022, s. 591).

Muhasebe uygulamaları açısından, tarafların mutabakatı sonucunda elde edilen ve bir sonraki hesap devresine aktarılan bakiye, cari hesap sözleşmesinin tarafları arasında yeni bir başlangıç olarak

⁴ Takasa ilişkin TBK'nın 143. maddesi hükmü şu şekildedir: *"Takas, ancak borçlunun takas iradesini alacaklıya bildirmesiyle gerçekleşir. Bu durumda her iki borç, takas edilebilecekleri anda daha az olan borç tutarınca sona erer. Cari hesaplara ilişkin ticarete ilişkin özel teamüller saklıdır."* Görüldüğü üzere maddenin son cümlesinde yer alan düzenleme sonucu TBK'da aranan takas için borçlunun irade açıklamasının bulunması gerektiğine ilişkin kural ticari işlerde mevcut teamüle göre uygulanmayabilecektir.

kabul edilir (Koçsoy & Dinç, 2018, s. 626). Cari hesap sözleşmesi devam ettiği için, hesap devresi sonunda bakiyenin bulunması bir tespit işlemi olup, tarafların alacaklılık ve borçluluk sıfatını belirlemeye yönelik bir işlem değildir (Bilgili & Demirkapı, 2018, s. 174). TTK'nın "bütünlük ilkesi" kenar başlıklı 97. maddesinde cari hesaba geçirilen alacak ve borç kalemlerinin ayrılmaz bir bütün oluşturduğu, cari hesabın kesilmesi olarak ifade edilen sözleşmenin sona ermesinden önce taraflardan hiçbirinin alacaklı veya borçlu sayılamayacakları ve tarafların hukuki durumunun ancak sözleşmenin sona ermesi ile hesabın kesilmesi sonucunda belirleneceği hüküm altına alınmıştır. Buna göre cari hesap sözleşmesi süresi sona ermeden, taraflar birbirlerinden cari hesaba geçirilen bir alacak dolayısıyla ödeme talep edemeyeceklerdir.

Daha önce ifade edildiği üzere cari hesaba kaydedilen bir alacağın haczi mümkün olmamakla birlikte TTK'nın 100. maddesi uyarınca sözleşmenin taraflarından birinin alacaklısının borcu dolayısıyla hesap bakiyesini haczettirmesi mümkündür. İlgili düzenlemeye göre taraflardan birinin alacaklısının ona ait artan tutarı haczettirdiği gün hesap kapatılarak artan tutar saptanır (TTK m. 100/1). Borcundan dolayı kendisine ait artan tutar haczedilen tarafın on beş gün içinde haczi kaldırtmaması durumunda, sözleşmenin diğer tarafının fesih hakkı doğar. Fesih hakkı kullanılmazsa, haczettiren kimsenin durumu, cari hesaba yeni kalemler geçirilmek suretiyle ağırlaştırılmaz ancak hesaba geçirilen kalemler haciz tarihinden önce doğmuş bulunuyorsa bunların hesaba geçirilmesi mümkündür (TTK m. 100/2). Haciz talep eden alacaklı, hesaptan alacağını karşılayan kısmın ödenmesini ancak hesap devresi sonunda isteyebilir (TTK m. 100/3). Haczi gerçekleştiren alacaklıya tanınmış olan bu talep hakkı süreli cari hesap sözleşmeleri açısından sözleşme sona ermeden önce hesaptan ödeme yapılması sonucunu doğurabilecek istisnai bir durumdur (TTK m. 90/1-d).

Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, E. 2003/17436, K. 2003/21297 sayılı, 31.10.2003 tarihli kararında cari hesap sözleşmesi sona ermeden tarafların hukukten birbirlerinden alacaklı ve borçlu olamayacaklarını dolayısıyla hesap bakiyesine haciz konulabilmesi için hesap devresinin sonunun beklenmesi gerektiğini içtihat etmiştir. İlgili karar özetle şu şekildedir:

" ... Cari hesap sözleşmesi sona ermedikçe taraflar hukukten alacaklı ve borçlu değildir. Hesap bakiyesine haciz koyduran alacaklı bakiyenin ödenmesi için hesap devresinin sona ermesini beklemesi gerekir. Bu durumda, hesap devresi sona ermeden ve üçüncü şahsın borcu takip hukuku yönünden kesinleşip icra edilebilir hale gelmeden, üçüncü şahıs şirkete haciz ihbarı gönderilmemelidir. ... " (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, 2025).

Cari hesap sözleşmesi, kararlaştırılan sürenin sona ermesi, bir süre kararlaştırılmadığı takdirde taraflardan birinin fesih ihbarında bulunması, taraflardan birinin iflas etmesi ya da borcundan dolayı hesap bakiyesi haczedilen tarafın on beş gün içinde haczi kaldırtmaması gibi durumların ortaya çıkması halinde sona erecektir (TTK m. 98, 100/2)⁵. TTK m. 101'e göre cari hesap için zamanaşımı süresi beş senedir. Hesabın tasfiyesi, kabul edilen ya da mahkeme kararıyla saptanan artan tutar ya da faiz alacakları, hesap hata ve yanlışları ile cari hesabın dışında tutulması gereken veya haksız olarak cari hesaba geçirilmiş olan kalemler veya tekrarlanan kayıtlar beş sene içerisinde dava edilebilirler. Zamanaşımı süresi, hesap sözleşmesinin sona ermesinden itibaren başlayacaktır (TTK m. 101).

Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin E. 1988/10067, K. 1989/2386 sayılı, 20.4.1989 tarihli kararında cari hesap sözleşmesinin hangi şartlarda sona ereceğini şu şekilde belirlemiştir:

" ... Taraflar arasında 1.1.1984 tarihli genel satış ve cari hesap sözleşmeleri düzenlenmiştir. Bu sözleşmelerin cari hesap sözleşmesi olduğu hususunda taraflar arasında da bir uyuşmazlık bulunmamaktadır. ETTK'nın 87 ve devamı maddeleri uyarınca cari hesap sözleşmesi, hesap kesilmeden alacak talep edilmeyeceğine dair bir anlaşmadır. ETTK'nın 95. maddesi uyarınca cari hesabın kesilmesinden önce taraflardan hiçbirisi alacaklı veya borçlu sayılamaz. Tarafların hukuki durumunu ancak mukavelelerin sonundaki hesabın kesilmesi tayin eder. ... Taraflar arasındaki cari hesap mukavelesi başlıklı sözleşmenin 3. maddesi uyarınca, bu cari hesap mukavelesinin müddetinin imza tarihinden itibaren bir yıl geçerli olduğu, taraflar bir ay önceden feshi ihbar etmedikleri takdirde

⁵ TTK'nın 99. maddesinde sözleşmenin süreli olması durumunda taraflardan biri bu süre içinde ölmesi veya kısıtlanması halinde, her iki tarafın ve kanuni temsilcilerinin haleflerinin on gün önceden haber vermek şartıyla cari hesap sözleşmesini feshedebileceği düzenlenmiştir.

sözleşmenin bir yıl temdit edilmiş olacağı, 7. maddesinde ise bu cari hesap mukavelesinde zikredilmeyen hususlar hakkında ETTK'nın 87 ve müteakip maddeleri hükümlerinin tatbik olunacağı kabul edilmiştir. Yukarıda açıklanan ETTK hükümlerine ve taraflar arasındaki 1.1.1984 tarihli sözleşme hükümlerine göre, davacı yanca sözleşme süresinin bitmesi veya feshi ihbar ile cari hesap sözleşmesinin sona erdirildiği kanıtlanamamıştır. Bu nedenle icra takip tarihinde, takip konusu alacak muaccel hale gelmemiştir. ...” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, 2025).

3. Cari Hesaba Kaydedilebilen Alacaklar

Cari hesap sözleşmesi yapılırken, sözleşmenin tarafları cari hesaba geçirilecek alacakları belirleme hususunda serbestiye sahiptirler. Cari hesap sözleşmesinde sadece belli bir sözleşmeden doğacak alacakların hesaba geçirilmesi kararlaştırılabileceği gibi tarafların aralarındaki iş ilişkisi dışında kalan sebepsiz zenginleşme, haksız fiil gibi her türlü hukuki ilişkiden doğacak alacakları (TTK m. 89/1) cari hesaba geçirmeleri hususunda anlaşmaları da mümkündür (Arkan, 2022, s. 401). Taraflar bu konuda kanunen getirilen sınırlamalar dışında serbestiye sahip olup hesaba kaydedilmesi mümkün olan bazı alacakları aralarında anlaşarak hesap dışı bırakmaları ve daha önce hesap dışı bıraktıkları alacakları sonradan ek sözleşme yaparak hesaba dahil etmeleri de mümkündür (Durgut, 2012, s. 85; Ülgen 2019, s. 695). Kural olarak cari hesaba, sözleşmenin taraflarının karşılıklı olan alacakları geçirilir (TTK m. 89). Üçüncü kişinin ve tarafların onay vermesi durumunda taraflardan birinin alacağı yerine üçünü kişinin alacağının kaydedilmesi mümkün olmalıdır (Ülgen vd., 2019, s. 696).

Cari hesap sözleşmesi geçmişe etkili bir sözleşme değildir (Berzek, 2013, s. 142). Bir alacağın cari hesaba kaydedilebilmesi için sözleşmenin yapılmasından sonra doğmuş olması gerekir (Çeker, 204, s.120). Uygulamada genellikle sözleşmenin yapılmasından sonra doğan alacakların hesaba kaydı yapılmakla birlikte, cari hesap sözleşmesinin taraflar arasında mevcut ya da ileride doğacak borçların ifası amacıyla yapılan toplu takas işlemi olması sebebiyle, tarafların anlaşması halinde sözleşmenin yapılmasından önce doğmuş olan bir alacağın hesaba geçirilmesi de mümkün olabilir.

Cari hesaba kaydedilecek alacaklar sözleşmenin niteliği gereği takası kabil alacak niteliğinde olmalıdırlar (Takas kavramı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Reisoğlu, 2011). Cari hesapta takas işlemi aksine bir anlaşma bulunmadıkça her hesap devresinin sonunda gerçekleşeceği için, hesaba kaydedilecek alacakların kayıt anında takasa uygun olmalarına gerek olmayıp, takasın gerçekleştiği anda takasa uygunluk kayıt için yeterlidir (Durgut, 2012, ss. 86-87). Yaygın uygulamada cari hesaba sadece para alacakları geçirilmekle birlikte karşılıklı olmak kaydıyla aynı türden misli malların cari hesaba geçirilerek takas işleminin yapılmasına bir engel bulunmamaktadır (Karayalçın, 1968, s. 575). Doktrindeki bir görüşe göre alacakların takası ve bakiyenin belirlenmesi hususlarında standart bir ölçütün belirlenmesi koşuluyla özdeş olmayan alacakların da cari hesaba kaydedilerek takas edilmeleri mümkün olmalıdır (Durgut, 2012, s. 88).

Cari hesaba kaydedilecek alacakların muaccel (vadesi gelmiş) olmaları gerekmektedir (Edgü, 1972). Doktrinde müaccel alacakların cari hesap sözleşmesine kaydedilip edilemeyeceği hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, TBK m. 139'da⁶ takas için alacakların muaccel olması şartı arandığı ve cari hesap sözleşmesi de bir toplu takas işlemi olduğu için müaccel bir alacağın cari hesaba kaydı mümkün değildir (Ülgen, 2019, s. 692). Diğer bir görüşe göre, kural olarak müaccel bir borcun ifasını talep imkânı olmasa da borç ifa edilebilir bir borç olduğu için takası mümkün olup (TBK m. 96⁷) (Tekben, 2011), tarafların anlaşması ile cari hesaba kaydedilmesi halinde kayıt geçerli olmalıdır (Durgut, 2012, ss. 88-89). Kanaatimizce, ticari hayatın işleyişinde kolaylık sağlamak amacı taşıyan

⁶ TBK'nın 139. maddesi cari hesabın toplu takas işlemi olması sebebiyle, TTK'da hüküm olmayan durumlarda uygulanacak hükmüdür. Madde metni şu şekildedir: “İki kişi, karşılıklı olarak bir miktar para veya özdeş diğer edimleri birbirine borçlu oldukları takdirde, her iki borç muaccel ise her biri alacağını borcuyla takas edebilir. Alacaklardan biri çekşmeli olsa bile takas ileri sürülebilir. Zamanaşımına uğramış bir alacağın takası, ancak takas edilebileceği anda henüz zamanaşımına uğramamış olması koşuluyla ileri sürülebilir”.

⁷ TBK'nın 96. maddesinde yer alan düzenleme şu şekildedir: “Sözleşmenin hükümlerinden veya özelliğinden ya da durumun gereğinden tarafların aksini kastettikleri anlaşılmadıkça borçlu, edimini sürenin sona ermesinden önce ifa edebilir. Ancak, kanun veya sözleşme ya da âdet gereği olmadıkça borçlu, erken ifada bulunması sebebiyle indirim yapamaz.”

hükümler içeren TTK'nın işlevini yerine getirebilmesi için cari hesaba ilişkin uygulamalarda, yasal çerçeve içinde kalmak kaydıyla yapılacak yorumlar işlemleri kolaylaştırma ve hızlandırma yönünde olmalıdır. Bu sebeple, ifa edilebilir durumda olan bir borcun cari hesaba kaydedilmesi geçerli kabul edilmelidir.

Cari hesaba koşula bağlı alacakların kaydedilip kaydedilmeyeceği kaydedilecek ise ne şekilde hüküm doğuracakları koşulun türüne göre belirlenecektir. Koşul, hukuksal işlemin kurulması veya devam ettirmesinin ileride doğup doğmayacağı belirsiz olan olaylara bağlandığında ortaya çıkar (Kılıçoğlu, 2012, s. 738). Bir sözleşmenin sonuçlarını doğurmasının ileride gerçekleşip gerçekleşmeyeceği bilinmeyen bir olguya bırakılması halinde sözleşme geciktirici koşula bağlanmış olur. Tarafların aksini kararlaştırmamaları halinde, geciktirici koşula bağlı sözleşme, ancak koşulun gerçekleştiği andan başlayarak hüküm ifade ederek sonuçlarını doğurmaya başlar (TBK m. 170). Bizim de katıldığımız görüşe göre, geciktirici (taliki) şarta bağlı alacakların cari hesaba kaydedilmesi mümkün olup, şartın hesap devresi sonunda gerçekleşmemesi halinde alacak takas edilmeden bir sonraki hesap devresine aktarılacaktır (Durgut, 2012, s. 90; aksi yönde görüş için bkz. Ülgen vd., 2019, s. 696). Sözleşmesinin sona ermesi sebebiyle hesabın kapatılması sırasında şart gerçekleşmemesi durumunda ilgili alacağın hesaptan çıkarılması gerekecektir (Arkan, 2022, s. 402). Bozucu şarta bağlı alacakların (TBK m. 173) cari hesaba kaydedilmeleri de mümkündür ancak bozucu şartın gerçekleşmesi halinde hesaba geçirilen alacağa ilişkin kayıt hükümsüz kalır, bu durumda taraflar eğer aksini kararlaştırmamışlarsa hükümsüzlük geriye yürümeyecek olup (TBK m. 173/2) alacak hesaba hiç kaydedilmemiş gibi değerlendirilecektir (TBK m. 173/3) (Ülgen, 2019, s. 696).

Ticari senetlerin cari hesaba kaydı hususunda TTK'da özel bir özel düzenlemeye yer verilmiştir. İlgili düzenlemeye göre, TTK'ya göre bir ticari (kambiyo) senedin cari hesaba kaydı mümkündür ancak alacağın hesaba kaydı, bedelinin alınmış olması hâlinde geçerli olması şartıyla yapılmış sayılacaktır (TTK m. 90/1-c). Bu şartla cari hesaba kaydı gerçekleşen ticari senedin bedelinin alınamaması durumunda ise, senet sahibine geri verilerek cari hesaptan kaydı silinecektir (TTK m. 91). Ticari senedin geri verilmesi bir ciro işlemi olmayıp, senedi geri veren tarafın bir tutanak ya da protokolle işlemi yapması yeterli olacaktır (Eriş, 2013, s. 1574). Kambiyo senetlerinin cari hesaba kaydedilebilmelerine olanak veren düzenleme, hem koşula bağlı bir alacağın hesaba kaydının mümkün olduğunu göstermekte hem de muaccel olmayan bir alacağın hesaba geçirilebilmesinin bir istisnasını oluşturmaktadır (Durgut, 2012, s. 93; Ülgen, 2019, s. 696).

4. Cari Hesaba Kaydedilemeyecek Alacaklar

4.1. Genel Olarak

Cari hesap sözleşmesi yapılırken, tarafların hesaba geçerli olarak kaydedebilecekleri alacakların belirlenmesine ilişkin olarak TTK'da birtakım sınırlamalar yer almaktadır. Tarafların onayı olmadıkça cari hesap sözleşmesinin yapılmasından önce doğmuş bulunan bir alacak cari hesaba kaydedilemez (TTK m. 90/1-b). TTK'nın 92. maddesine göre komisyon sözleşmesinden kaynaklanan ücret ve her türlü giderin cari hesaba kaydı gerçekleşse dahi sözleşme sona ermeden talep edilebilmeleri mümkündür. TTK'nın 93. maddesinde takas edilemeyen alacaklarla, belirli bir amaca harcanmak veya ayrıca emre hazır tutulmak üzere teslim olunan para ve mallardan doğan alacakların cari hesaba kayıtlarının yapılamayacağı düzenlenmiştir. TTK'nın 92. ve 93. maddelerinde yer alan bu düzenlemeler sınırlayıcı nitelikte değildirler. Taraflar sözleşme ile cari hesap dışında kalmasını istedikleri alacakları belirleme imkanına sahiptirler.

4.2. Komisyon Ücreti ve Giderler

TTK'nın "Ücret ve giderler" kenar başlığını taşıyan 92. maddesinde "Taraflar arasında cari hesap sözleşmesinin bulunması, komisyon sözleşmesinden kaynaklanan ücretin ve her türlü giderin istenmesine engel oluşturmaz." düzenlemesi getirilerek, taraflar arasında komisyon sözleşmesi bulunması halinde bu sözleşmeden kaynaklanan ücret ve giderlerin cari hesap sözleşmesine kaydedilmelerine dolaylı olarak engel olunmuştur. Madde metni incelendiğinde komisyon sözleşmesinden kaynaklanan ücret ve her türlü giderin, takas edilemeyen alacaklarda (TTK m. 93) olduğu gibi, cari hesap sözleşmesine kaydı doğrudan yasaklanmamış, bu tür alacakların kaydı halinde diğer alacaklardan farklı olarak sözleşme süresi içinde talep edilebileceklerine ilişkin bir istisna

getirilmiştir. Doktrinde, madde metninin kaleme alınış tarzından dolayı, tarafların komisyon sözleşmesinden kaynaklanan ücret ve giderlerin cari hesaba kaydı hususunda aralarında geçerli bir anlaşma yapmalarının mümkün olduğu ifade edilmiştir (Ülgen, 2019, s. 694). Kanaatimizce, taraflar arasında açık bir anlaşma olmasa dahi cari hesaba geçirilen bu tür bir alacağa diğer tarafın itiraz etmemesi durumunda komisyon sözleşmesinden kaynaklanan alacakların hesaba kayıtlarının geçerli kabul edilmesi gerekmektedir.

4.3. Takas Edilmesi Mümkün Olmayan Alacaklar

TTK m. 93'te ilk olarak takas edilmesi mümkün olmayan alacakların hesaba kaydedilemeyecekleri hüküm altına alınmıştır. TBK'nın 144. maddesinde hangi alacakların takas edilemeyeceği düzenlenmiştir. Buna göre emanet bırakılan eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacaklar, haksız olarak alınmış ya da aldatma sonucunda alıkonulmuş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacaklar ile nafaka ve işçi ücreti gibi, borçlunun ve ailesinin bakımı için zorunlu nitelikte olan ve özel nitelikleri gereği, doğrudan alacaklıya verilmesi gereken alacaklar sadece alacaklıların rızasıyla takas edilebilirler (TBK m. 144).

Yukarıda sayılan alacakların cari hesaba kaydedilmeleri ancak alacaklının izni alınarak yapılabilir. Söz konusu izin, cari hesap sözleşmesi yapılırken TBK m. 144 kapsamındaki alacakların hesaba kaydının kararlaştırılması şeklinde olabileceği gibi alacaklının bu tür alacakları kendisinin kaydetmesi şeklinde de olabilir, ancak borçlunun bu kaydı yapması mümkün değildir (Durgut, 2012, s. 97). Doktrinde, hesap devresi bakiyesine itiraz edilmemesinin alacaklı tarafından kaydın kabulü anlamına geleceği ifade edilmiştir (Ayhan & Çağlar, 2017 s. 450).

Alacaklının izni alınarak takas edilebilecek alacaklar arasında sayılan tevdi edilmiş eşyadan kasıt saklama (vedia) sözleşmesi (TBK m. 561) yapılarak bir tarafın diğer tarafa saklamak için verdiği eşyalar olup, saklama borcunun konusunu parça borcu oluşturduğu için niteliği gereği bu tür “şeyler” in takas edilmeleri mümkün değildir (Usulsüz vedia halinde ve banka mevduat hesaplarındaki paranın takası hususlarında ayrıntılı bilgi için bkz. Durgut, 2012, ss. 98 vd.). Takası mümkün olmayan diğer bir alacak türü haksız olarak alınmış veya aldatma sonucunda alıkonulmuş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin olan alacaklardır (TBK m. 144/b.2). Bu tür alacakların takasının yasaklanmış olmasının sebebi alacağını elde edemeyen kişinin takas yöntemini kullanabilmek için borçlusuna ait bir şeyi haksız olarak elde etmesinin önüne geçmek istenmesidir (Tekben, 2011). TBK m. 144/b.3'te takası mümkün olmayan alacaklar arasında nafaka ve işçi ücreti gibi, borçlunun ve ailesinin bakımı için zorunlu olan ve özel niteliği gereği, doğrudan alacaklıya verilmesi gereken alacakları saymıştır. Bu alacakların nitelikleri gereği takas edilmeleri mümkün olmayıp fiilen alacaklıya ödenmeleri gerekmektedir (Durgut, 2012, s. 102).

TBK'nın 144. maddesinde yer alan takas engelleri dışında da bir takım hukuki sebeplerle takas işlemi mümkün olmayabilir. Üçüncü kişi lehine taahhütte bulunan bir kimsenin borcunu, diğer tarafın kendine olan borcu ile takas etmesi mümkün değildir (TBK m. 129) (Domaniç, 1988, s.300). Zamanaşımı def'i ileri sürülmüş olan borçlara ait alacakların takas edilmesi mümkün olmamakla beraber TBK m. 139/3 hükmü uyarınca zamanaşımına uğramış bir alacağın takas edilebilmesi ancak takasın gerçekleştiği anda borcun zamanaşımına uğramamış olması koşuluyla mümkün olabilir (Ayhan & Çağlar, 2017 s. 450).

4.4. Belirli Bir Amaca Harcanmak veya Ayrıca Emre Hazır Tutulmak Üzere Teslim Olunan Para ve Mallardan Doğan Alacaklar

TTK'nın 93. maddesinde belirli bir amaca harcanmak veya ayrıca emre hazır tutulmak üzere teslim olunan para ve mallardan doğan alacakların cari hesaba geçirilmesinin aksi yönde kararlaştırılma yapılsa dahi mümkün olmadığı düzenlenmiştir. Belirli bir amaca harcanmak üzere teslim olunmuş paraya bir babanın oğluna verilmek üzere arkadaşına göndermiş olduğu belli bir miktar para örnek verilebilir (Bozer & Göle, 2017, ss. 358). Hesaba kaydedilmesi gereken bir kalemin belirli bir amaca tahsis edilmek veya kendi emrine tabi tutulmak suretiyle cari hesap dışında bırakması sözleşmenin değiştirilmesi anlamına geldiği için taraflardan birinin, diğer tarafın onayını almadan, tek başına yapacağı bir işlemle bu değişikliği yapması mümkün değildir (Ülgen vd., 2019, ss. 693-694).

4.5.Cari Hesap Sözleşmesinin Yapılmasından Önce Doğmuş Olan Alacaklar

Kural olarak bütün sözleşmeler gibi cari hesap sözleşmesi de hükümlerini kurulduktan sonra göstermeye başlayacaktır (Durgut, 2012, s. 105). TTK, bu genel ilkeye uygun olarak cari hesap sözleşmesinin yapılmasından önce doğmuş bulunan bir alacağın cari hesaba kaydedilmesinin mümkün olmadığını düzenleyerek hesabın geçmişe etkili olmadığını dolaylı olarak vurgulamıştır (TTK m. 90/1-b). Madde metninde yer alan “*Cari hesap sözleşmesinin yapılmasından önce doğmuş bulunan bir alacak, tarafların onayıyla cari hesaba kaydedilirse, aksi kararlaştırılmamışsa bu alacak yenilenmiş olmaz.*” ifadesinden yola çıkılarak cari hesap sözleşmesinin geçmişe etkili hale gelerek sözleşmenin kurulmasından önce doğan bir alacağın hesaba kaydının tarafların onayı ile mümkün olacağı ve aksi yönde bir anlaşma olmaması halinde hesaba kaydedilen bu alacak için yenilemenin söz konusu olmayacağı anlaşılmaktadır.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi E. 1974/820, K. 1974/1363 sayılı, 16.4.1974 tarihli kararında cari hesap sözleşmesinin yapılmasından önce doğmuş bulunan alacakların tarafların yazılı antlaşması ile cari hesaba geçirilebileceğini belirtmiştir. Karar özetle şu şekildedir:

“ ... Davacı banka ile dava dışı M. Ş. arasında 25.11.1968 tarihli bir cari hesap mukavelesinin akdedilmiştir. ... Sözü edilen hesabı cari mukavelesinin 20. maddesi gereğince taraflar arasında bu mukaveleden önce mevcut olan bir matlub tarafların rızası ile cari hesaba kaydedilebilecek, ancak bu takdirde matlub yenilenmiş sayılmayacaktır. ... Borçlunun önceki hesap bakiyesinin bu mukavele gereğince açılan hesabı cariye borç kaydedilmesi, diğer bir deyişle bankanın diğer bir hesaptan mütevellit matlubunun 25.11.1968 tarihinde açılan davalının müteselsil kefil olduğu hesabı caride dava dışı borçlu Ş. in zimmeti olarak kaydedilmesi ve bu hesaba ciro veya tevdi edilen senetlerin diğer hesapların da teminatı olması zikri geçen 20 ve 14. maddeler hükümleri ile davalının muvafakati inzıam etmiş hususlardır. ... Bu itibarla Ş. in eski hesaplarındaki borç bakiyesinin bu hesabı cariye alacak kaydı sebebiyle bu hesabın limiti dahilinde de olsa davalı müteselsil kefilin sorumlu tutulmayacağına ilişkin ve hukuki mütalaa beyan eden bilirkişilerin raporlarına müstenit mahkeme kararında isabet görülmemiştir.” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, 2025).

5. Cari Hesaba Kaydı Mümkün Olmayan Bir Alacağın Kaydedilmesinin Hukuki Neticeleri

Cari hesaba kaydedilmesi mümkün olmayan alacakların, taraflar anlaşsa bile hesaba kaydedilmeleri mümkün değildir. Doktrindeki bir görüşe göre, cari hesaba kaydı mümkün olmayan alacakların hesaba dahil olacağının kararlaştırılması halinde, tarafların bu yöndeki iradesi aslında cari hesabın kurulmasını istemedikleri şeklinde yorumlanabilir ki bu yorum sonucu cari hesap sözleşmesi yapılmamış ve söz konusu alacaklar da kaydedilmemiş olacaktır (Ülgen vd., 2019, s. 694). Diğer bir görüşe göre, sözleşmenin aslında yapılmak istendiği şeklinde yorum yapılması halinde, tarafların anlaşarak hesaba kaydedilmemesi gereken bir alacağı kaydetmeleri, cari hesap sözleşmesinin geçerliliğini etkilemeyecek sözleşmeye konulan söz konusu kayıt imkânsızlık sebebiyle kesin hükümsüz hale geleceği için (TBK m. 27) bu alacak hesap dışı kalacaktır (Durgut, 2012, s. 95).

Konuya ilişkin bir diğer görüşe göre, eğer hesaba geçirilmesi mümkün olmayan bir alacağın kaydına ilişkin anlaşma olmadan cari hesap sözleşmesi ayakta tutulamıyorsa ya da tarafların bu anlaşma ile başka bir sözleşme yapma iradeleri ortaya çıkıyorsa artık geçerli bir cari hesap sözleşmesinden bahsetmek mümkün olmayacaktır ancak hesaba kaydı mümkün olmayan alacağa ilişkin anlaşma sözleşmenin geneli açısından önem arz etmiyorsa ve bu anlaşma olmasaydı da cari hesap sözleşmesinin yapılacağı kabul edilebiliyorsa, sadece ilgili anlaşmaya ilişkin kısım geçersiz sayılarak TBK’nın 27/2 uyarınca sözleşmenin kısmi butlanı söz konusu olacaktır (Boyacı, 2009, ss. 61-62). Kanaatimizce, cari hesaba kaydı mümkün olmayan bir alacağın kaydedilmesi durumunda cari hesap sözleşmesinin geçerliliğini koruyacak şekilde yorum yapılarak, kaydı mümkün olmayan bir alacağın kaydının hesaptan silinmesi ticari hükümlerin getiriliş amacına hizmet eden bir sonuç doğuracaktır.

6. Sonuç

Cari hesap, ticari hayatta güvenli bir ödeme aracı arayışı sonucu ilk olarak tacirler tarafından bir hesaplaşma yöntemi olarak ortaya çıkmış ve günümüze kadar kullanılmaya devam edilmiştir. Uygulamada Orta Çağ’dan beri kullanılmakla birlikte, cari hesaba ilişkin yasal düzenlemelerin

yapılması uzun bir zaman almıştır. Cari hesapla ilgili yapılan yasal düzenlemeler, özünde bir muhasebe yöntemi olmakla birlikte, cari hesabın ticaret hukukuna özgü bir sözleşme türü olarak literatüre girmesine yol açmıştır. Cari hesap sözleşmesi, toplu takas yönteminin kullanıldığı karma bir sözleşme olmasına rağmen TBK yerine TTK'da düzenlenmiş olması sözleşmenin ticari niteliğinin ağır bastığını göstermektedir.

Mehaz olarak Kıta Avrupası hukuk sistemlerinden alınan TTK'nın cari hesaba ilişkin hükümleri (m. 89-101), hesabın hukuki bir işlem olarak çerçevesini çizmektedir. Sözleşmenin kuruluşuna, hesabın işleyişine, faize ve sona ermeye ilişkin yapılan düzenlemeler, cari hesap sözleşmesinin benzer nitelik taşıyan sözleşmelerden ayırt edilmesini sağlamaktadır. Cari hesap sözleşmesine kaydedilebilecek alacakların nasıl belirleneceği TTK'da düzenlenmiştir. Bu belirleme yapılırken, cari hesap sözleşmesinin toplu bir takas işlemi olması sebebiyle, TBK'nın takasla ilgili hükümlerine atıfta bulunulmuştur. Dolayısıyla cari hesap açısından ana çerçeve TTK hükümleri ile çizilmiş olmakla birlikte hesabın işleyişine ilişkin birçok hususta TBK'nın genel hükümlerinin uygulandığı görülmektedir.

Cari hesap sözleşmesine tacir olmayanların da taraf olabilmesine imkân tanınması sözleşmenin uygulanmasını yaygınlaştırmıştır. Özellikle bankalar tarafından müşterileri ile yapılan mevduat ve kredi sözleşmelerinde cari hesap kaydı yaygın kullanılan bir kayıt olarak karşımıza çıkar ancak daha önce belirtildiği üzere söz konusu kayıtların TTK hükümleri çerçevesinde cari hesap olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceği doktrinde tartışma konusudur. İlgili kararlar incelendiğinde, Yargıtayın, geçerli bir cari hesap ilişkisinin varlığı için sözleşmenin kuruluşu, işleyişi ve alacakların kaydına ilişkin TTK'da yer alan hükümlerle getirilen şartların varlığını aradığı görülmektedir.

Geçerli bir cari hesap sözleşmesinin varlığından bahsedebilmek için sözleşmenin mutlaka yazılı şekil şartına uyularak yapılması, sözleşme süresi içerisinde hesabın devrelere ayrılarak hesabın öngörülen kurallara uyularak işletilmesi, hesaba yalnızca kaydı TTK'nın ilgili hükümlerine göre mümkün olan alacakların kaydedilmesi, sözleşme sona ermeden önce kural olarak tarafların hesaba kaydedilen alacaklar üzerinde herhangi bir işlem yapmalarının mümkün olmaması gerekmektedir. Bunlar dışında bir uygulama içeren sözleşmelerin ticaret hukuku açısından cari hesap olarak nitelendirilmeleri ve bu sözleşmelere cari hesaba ilişkin kuralların uygulanması mümkün olmayacaktır. Bu durum, özellikle bankacılık uygulamalarında kullanılan cari hesap benzeri sözleşmelerin TTK anlamında cari hesap sözleşmesi olarak nitelendirilmesini engellemekte olup özellikle bankaların hesap sahipleri ile cari hesap adı altında yaptıkları sözleşmelere TTK'daki hükümlerin uygulanabilmesi için TTK ile bankacılık alanında yapılacak düzenlemeler arasında uyumun sağlanması gerekmektedir.

Kaynakça

- Arkan, S. (2022). Ticari İşletme Hukuku. (28. Bası). Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Arslanlı, H. (1960). Kara Ticareti Hukuku Dersleri (Umumi Hükümler). (3. Bası). İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Aşlar Üçyıldız, Y. (2015). Cari hesap Sözleşmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ayhan, R. & Çağlar, H. (2017). Ticari İşletme Hukuku. (10. Bası). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Bahtiyar, M. (2018). Ticari İşletme Hukuku. (19. Bası). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Berzek, A. N. (2013). Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri. (10. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Bilgili, F. & Demirkapı, E. (2018). Ticaret Hukuku Bilgisi. (14. Baskı). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Boyacı, C. (2009). Cari Hesap Sözleşmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Bozer, A. & Göle, C. (2017). Ticari İşletme Hukuku. (4. Bası). Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Çeker, M. (2014). Ticaret Hukuku. Adana: Karahan Kitapevi.
- Doğrusöz, A. B., Onat, Ö. & Tunçel Töralp, F. (2011). Gerekçe, Karşılaştırmalı Maddeler, Komisyon Raporları, Önergeler ve Karşılaştırmalı Tabloları ile Türk Ticaret Kanunu. Ankara: TOBB Yayın No: 2011/138.
- Domaniç, H. (1988). Ticaret Hukukunun Genel Esasları. (4. Baskı). İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Durgut, R. (2012). Cari Hesap Sözleşmesi. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Edgü, E. (1972). Cari Hesap Sözleşmesi. Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, 1(1), 254-261.
- Erem, S. (1980). Ticaret Hukuku Prensipleri, Cilt I Ticari İşletme. (8. Baskı). İstanbul: İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları No. 320-553.
- Eriş, G. (2013). Ticari İşletme ve Şirketler, Cilt II. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İmregün, O. (2005). Kara Ticareti Hukuku Dersleri. (13. Bası). İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Karayalçın, Y. (1968). Ticaret Hukuku (I. Giriş-Ticari İşletme). (3. Baskı). Ankara: Güzel İstanbul Matbaası.
- Kayar, İ. (2000). Cari Hesapta Faiz. Batider, 10(3), 63-80.
- Kayar, İ. (2013). Ticari İşletme Hukuku. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kazancı İhtihat Bilgi Bankası. (2025). İstanbul: Kazancı Elektronik ve Basılı Yayıncılık. Erişim: 17.01.2025, <https://9c0092c75b02493a2c17143f48b5e66fa308f098.vetisonline.com/kho3/ibb/anaindex.html>.
- Keskin, A. (2019). Türk Ticaret Kanununda Cari Hesap. Terazi Hukuk Dergisi, 14(149), 78-83.
- Kılıçoğlu, A. M. (2012). Borçlar Hukuku Genel Hükümler. (15. Bası). Ankara: Turhan Kitapevi.
- Koçsoy, M. & Dinç, S. (2018). 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Cari Hesap Kavramı. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 73(2), 617-641.
- Murat, B. (2008) Cari Hesap Sözleşmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Oğuzman, M. K., Seliçi Ö. & Oktay Özdemir, S. (2022). Kişiler Hukuku. (21. Bası). İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Öz, T. (2022). Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt I. (20. Bası). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Poroy, R., & Yasaman, H. (2022). Ticari İşletme Hukuku. (19. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Reisoğlu, S. (2011). Borçlar Hukuku Genel Hükümler. (22. Bası). İstanbul: Beta.
- Sumer, A. (2015). Ticaret Hukuku. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Tekben, T. (2011). Takasın Hüküm ve Sonuçları. Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(1), 283-340.
- Ülgen, H., Helvacı, M., Kaya, A. & Nomer Ertan, F. (2019). Ticari İşletme Hukuku. (6. Bası). İstanbul: Vedat Kitapçılık.